

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ, З ПОЗИЦІЇ СУДОВОЇ ФАРМАЦІЇ

Наведено результати судово-фармацевтичного дослідження правопорушень, скоєних неповнолітніми. Визначено вік, з якого вони починають скоювати злочини, а також види і ступінь їх тяжкості. Запропоновано дворівневу систему заходів попередження адитивної залежності й злочинності серед неповнолітніх.

Ключові слова: судова фармація, правопорушення, неповнолітні, адитивна залежність.

Зловживання психоактивними речовинами (ПАР) на сьогоднішній день є однією з найактуальніших проблем суспільства, оскільки стосується здоров'я найбільш працездатної частини населення України. На цьому наголошувалося на нараді керівників правоохоронних органів та інших державних органів з питань протидії злочинності й посилення боротьби з наркоманією, що відбулася під головуванням Президента України В. Ф. Януковича 1 липня 2010 р. У країні має місце стійка тенденція до зростання кількості осіб, що вживають наркотичні засоби не за призначенням лікаря. У цілому в державі на медичному обліку перебуває близько 170 тис. осіб, що мають адиктивні та інші психоневрологічні розлади здоров'я внаслідок зловживання ПАР, серед них близько 50 тис. – це неповнолітні, які мешкають у всіх регіонах України. Водночас, як засвідчує вивчення відповідних інтернет-форумів, центр розповсюдження ПАР перемістився на територію розважальних молодіжних нічних клубів. Заступник Глави Адміністрації Президента України Г. Васильєв наголошував, що перед правоохоронними органами постає завдання переорієнтуватися щодо проведення оперативно-розшукових заходів з виявлення і припинення правопорушень саме в цьому середовищі [Див: 6; 9; 10; 13].

Попередні судово-фармацевтичні дослідження свідчать, що зловживання ПАР серед неповнолітніх призводить не лише до формування адиктивної залежності, а й до розвитку психоневрологічних розладів здоров'я, що в подальшому спричиняє становлення залежної особи на злочинний шлях: близько 5–7 % усіх правопорушень учиняються неповнолітніми особами, нерідко у стані алкогольного, токсикологічного, наркотичного сп'яніння або з метою отримання коштів для придбання ПАР різних класифікаційно-правових груп [17]. Слід зазначити, що діти, які перенесли у ранньому дитинстві такі захворювання, як ГРВІ, грип, струс головного мозку, забиття, захворювання легенів, застосовуючи лікарські засоби (ЛЗ), не завжди виконують вказівки, що наводяться в інструкціях. Вони нерідко завищують максимальні разові дози, що приводить до розвитку лікарської залежності. Викликає занепокоєння той факт, що з віком неповнолітнього, який зловживає ПАР або має психоневрологічні розлади здоров'я, збільшується ступінь тяжкості учиненого ним правопорушення. Крім того, спостерігається вчинення правопорушень групами неповнолітніх [16].

Співробітниками кафедри фармацевтичного права Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації проведено судово-фармацевтичне дослідження методом анкетування щодо: а) встановлення віку неповнолітніх, з якого вони починають учиняти злочини; б) виявлення видів злочинів та ступеня їх тяжкості; в) визначення динаміки скоєння злочинів, що учиняються неповнолітніми. Анкетування проводилось серед представників правоохоронних органів м. Харкова та Харківської області. Усього в судово-фармацевтичному дослідженні взяли участь 189 респондентів, серед яких були старші слідчі (29,00 %), слідчі (48,00) та помічники слідчих (23,00 %).

Для встановлення віку неповнолітніх, що учиняють правопорушення різного ступеня тяжкості, було обрано вікову періодизацію неповнолітніх за Гундобіним: особи до 7 років (дошкільний вік), 7–11 років (молодший шкільний вік), 12–16 і 16–18 років (старший шкільний вік). Результати анкетування наведено на рис. 1.

Вік вчинення правопорушень серед неповнолітніх

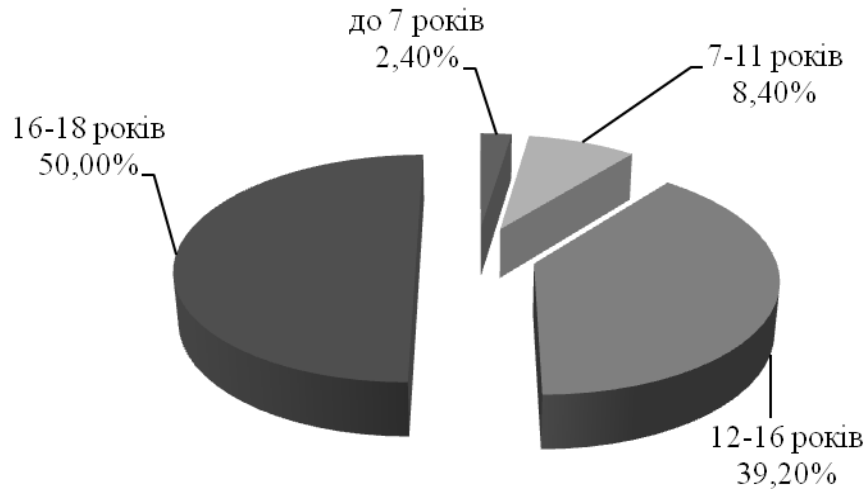


Рис. 1. Характеристика віку вчинення неповнолітніми правопорушень

Як видно з рис. 1, найчастіше неповнолітні учиняють правопорушення у віці 16–18 років (відзначило 50,00 % респондентів), а також у віці 12–16 років (39,20 %). Проте майже 3,00 % респондентів зазначили, що неповнолітні учиняють правопорушення у віці до 7 років. Слід зауважити, що з віком кількість правопорушень, учинених неповнолітніми, збільшується, а їх частота складає близько 30–40 %.

У ході судово-фармацевтичного дослідження було встановлено види правопорушень, що учиняються неповнолітніми: крадіжки, хуліганство, нанесення тілесних ушкоджень, розбійні напади, вбивство (рис. 2).

За результатами дослідження неповнолітні найчастіше учиняють такі правопорушення, як крадіжки (45,00 % респондентів) та хуліганство (26,30 % респондентів). Найменше неповнолітні учиняють вбивства (4,20 %).

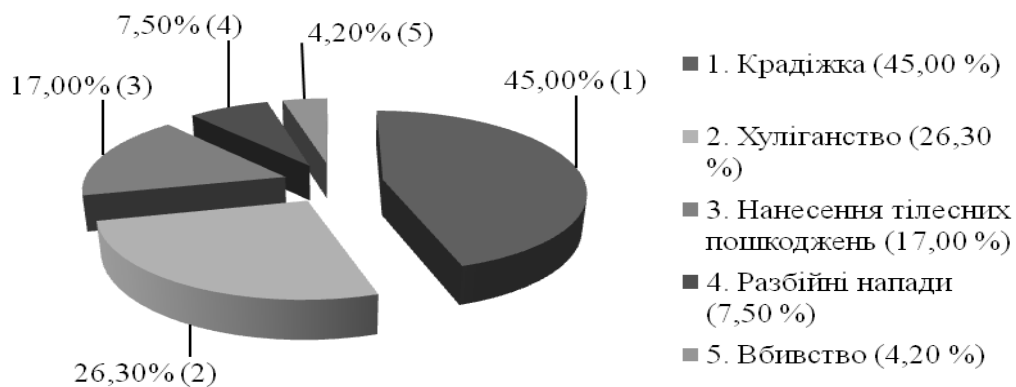


Рис. 2. Характеристика видів правопорушень, учинених неповнолітніми

Встановлено, що найчастіше з метою отримання ПАР неповнолітні учиняють близько 10 правопорушень на місяць різного ступеня тяжкості (рис. 3). Проте понад 10,00 % респондентів відмітили, що неповнолітніми учиняються більше 20 правопорушень на місяць. Такий розбіг поглядів пояснюється тим, що респонденти вказують дані не тільки по м. Харкову, а й по різним районах Харківської області.



Рис. 3. Середньомісячна кількість правопорушень, учинених неповнолітніми з метою отримання психоактивних речовин

Таким чином, з метою попередження вчинення правопорушень серед неповнолітніх, які є споживачами ПАР різних класифікаційно-правових груп або мають інші психоневрологічні захворювання, необхідно: а) проводити роз'яснювальні заходи щодо попередження про відповідальність за учинення неповнолітніми правопорушень; б) залучати співробітників правоохоронних органів та спеціалістів фармації до участі у проведенні виховних годин в рамках навчальної програми загальноосвітніх закладів; в) доносити інформацію до неповнолітніх щодо шкідливого впливу ПАР та наслідки їх зловживання; г) створити службу пробації та медіації на базі закладів МВС; д) проводити соціальну, виховну та реабілітаційну роботу серед неповнолітніх, які входять до групи ризику, щодо зловживання ПАР та учинення правопорушень.

Даній проблемі буде присвячено VIII Міжнародну науково-практичну конференцію «Фармацевтичне право як складова частина національної безпеки: від поліцейської хімії до фармацевтичного законодавства, соціальної, доказової і судової фармації». Вона стане майданчиком для обміну даними та вироблення заходів щодо посилення державної програми попередження протидії незаконному розповсюдженню ПАР різних класифікаційно-правових груп.

На нашу думку, система заходів з попередження розвитку адиктивних розладів здоров'я внаслідок вживання ПАР різних класифікаційно-правових груп і правопорушень серед неповнолітніх повинна складатися з декількох рівнів (рис. 4). До цих заходів необхідно залучати всіх осіб, що впливають на формування адиктивної залежності від ПАР, а саме: вчителів, спеціалістів фармації та медицини, співробітників правоохоронних органів.

Розроблені заходи попередження розвитку адиктивної залежності від ПАР та правопорушень серед неповнолітніх являють собою дворівневу систему. Перший рівень включає в себе перелік заходів соціального попередження, розвитку адиктивної залежності від ПАР серед неповнолітніх, до проведення яких необхідно залучати батьків, вчителів, спеціалістів фармації та медицини.



Рис. 4. Дворівнева система заходів попередження розвитку адиктивної залежності та правопорушень серед неповнолітніх

Другий рівень системи заходів має на меті судово-фармацевтичне попередження наркозлочинності серед неповнолітніх, до проведення яких залучаються співробітники правоохоронних органів. Його можна умовно поділити на декілька частин: судово-фармацевтичне випередження; судово-фармацевтичне обмеження; судово-фармацевтичне усунення; судово-

фармацевтичний захист. У результаті поділу другий рівень системи заходів попередження матиме такий вигляд (рис. 5).



Рис. 5. Складові другого рівня системи заходів попередження розвитку адиктивної залежності та наркозлочинності серед неповнолітніх

Таким чином, у ході судово-фармацевтичного дослідження встановлено таке: 1) виявлено факти, що неповнолітні починають учиняти правопорушення у віці до 7 років. Проблемою є те, що вони зловживають ПАР і мають психоневрологічні розлади здоров'я; 2) неповнолітніми учиняються такі правопорушення, як крадіжки, хуліганство, нанесення тілесних ушкоджень, розбійні напади, вбивство; 3) найчастіше неповнолітніми учиняються крадіжки та хуліганство; 4) з віком неповнолітнього частота учинених правопорушень

зростає. Проте серед правопорушень, учинених неповнолітніми, зустрічаються і такі: вбивство, розбійні напади, нанесення тілесних ушкоджень. Відмічено, що серед усіх зареєстрованих правопорушень близько 30–40 % учинено неповнолітніми; 5) частота учинення правопорушень неповнолітніми в середньому за місяць дорівнює 10 (58,40 %).

Список літератури:

1. *Бондаренко В. Д.* Єдність суспільства – запорука для формування державного суверенітету в Україні / В. Д. Бондаренко // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 18-19.
2. *Галацан О. В.* Міжнародна стратегія в галузі охорони здоров'я – «двадцять одне завдання на XXI століття» / О. В. Галацан // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 27.
3. *Гудзенко О. П.* Міністерство охорони здоров'я України сприяє подальшому розвитку медичного та фармацевтичного права / О. П. Гудзенко // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 21-22.
4. Кримінальний Кодекс України // Фармацевтичне право і доказова фармація в системі правовідносин держава – закон – виробник – оптовик – менеджер – лікар – пацієнт – провізор – ліки – контролюючі та правоохоронні органи : матеріали IV наук.-практ. конф. (16 листоп. 2007 р., м. Харків) / за ред. В. О. Шаповалової, В. П. Черних, В. В. Шаповалова, В. М. Ковалонко, В. В. Шаповалова (мол.) // Ліки України. – 2007. – № 112. – С. 214–275.
5. *Курьжева О. А.* Судебная фармация: злоупотребление несовершеннолетними лекарствами с психоактивными свойствами / О. А. Курьжева // Фармацевтичне право, судова фармація та доказова фармація в удосконаленні системи національної безпеки у медико-фармацевтичному кластері Єврорегіону «Слобожанщина»: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 листоп. 2010 р., м. Харків) / за ред. В. В. Шаповалова, В. В. Шаповалова (мол.), В. О. Шаповалової // Укр. вісн. психоневрології. – 2009. – Т. 17. – Вип. 2 (додаток). – С. 51–52.
6. Лекарственные средства в неврологии, психиатрии и наркологии / под ред. В. А. Шаповаловой, П. В. Волошина, А. В. Стефанова и др. – Х. : Факт, 2003. – 784 с.
7. *Лісконог Г. М.* Поява нових наркотичних засобів у нелегальному обігу потребує посилення оперативної майстерності служби БНОН і підвищення рівня підготовки провізорів-криміналістів / Г. М. Лісконог // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 23.
8. *Манжос І. О.* Предмет злочинного посягання в системі криміналістичної характеристики крадіжок, учинених неповнолітніми / І. О. Манжос // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2010. – Вип. 109. – С. 259–265.
9. *Мачулін В. Ф.* Поширення міжнародного співробітництва ВАКу України у галузі атестації наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації / В. Ф. Мачулін // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 18.

10. Прес-служба Президента України Віктора Януковича. Геннадій Васильєв: Питання щодо посилення боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів перебуває на особистому контролі Президента України // Офіц. сайт Президента України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>

11. Судова фармація, доказова фармація та фармацевтичне законодавство як складові фармацевтичного права у програмі реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю та порушеннями правил обігу психоактивних речовин на 2001–2017 рр. : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 листопада 2010 р., м. Харків) / за ред В. В. Шаповалова, В. В. Шаповалова (мол.), В. О. Шаповалової // Укр. вісн. психоневрології. – 2010.– Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 10–15.

12. *Тацій В. Я.* Імплементация запропонованих євро комісією принципів нової архітектури у межрегіональному співробітництві як необхідна умова зниження рівня наркотизації населення в Україні / В. Я. Тацій // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 20-21.

13. *Тюрин Г. Є.* Щодо підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, спрямованої на боротьбу і профілактику злочинності / Г. Є. Тюрин // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – вип. 2 (додаток). – С. 21.

14. *Фариннік В. І.* Зростання реєстрації злочинів - це індикатор довіри населення до міліції України / В. І. Фариннік // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 19-20.

15. Фармацевтическое право в безпечному самолікуванні: лікарські засоби, які відпускаються без рецепта лікаря / под ред. В. В. Шаповалова. – Х.: Скорпіон, 2010. – 1200 с.

16. Фармацевтичне право в наркології / за ред. В. А. Шаповалової, І. К. Сосіна, В. В. Шаповалова. – Х. : Факт, 2004. – 800 с.

17. Фармацевтичне право у гінекології / за ред. В. О. Шаповалової, В. В. Шаповалова, О. Є. Вирви. – Х. : Факт, 2004. – С. 7–15.

18. *Шаповалов В. В.* Судово-фармацевтичне дослідження наркозлочинності серед неповнолітніх під час проведення досудового слідства / В. В. Шаповалов, В. О. Шаповалова, О. О. Курижева // Юрид. журн. – 2010. – № 5. – С. 51–53.

19. *Шаповалов В. В.* Судово-фармацевтичний аналіз щодо попередження розповсюдження адиктивної залежності серед неповнолітніх як складової населення України / В. В. Шаповалов, В. О. Шаповалова, О. О. Курижева // Укр. журн. клін. та лаб. медицини. – 2010. – № 2. – С. 160–163.

20. *Шепітько В. Ю.* Органи досудового слідства: проблеми криміналістичного забезпечення їх діяльності в сучасних умовах / В. Ю. Шепітько // Укр. вісн. психоневрології. – 2010. – Т. 18. – Вип. 2 (додаток). – С. 22-23.

Шаповалов В. В., Шаповалова В. А, Курьжева О. А. Характеристика правонарушень с позиции судебной фармации, совершенных несовершеннолетними.

Приведены результаты судебно-фармацевтического исследования правонарушений, совершаемых несовершеннолетними. Определены возраст, с которого они начинают совершать преступления, виды и степень их тяжести. Предложена двухуровневая система мер предупреждения адиктивной зависимости и преступности среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: судебная фармация, правонарушения, несовершеннолетние, адиктивная зависимость.

Shapovalov V. V., Shapovalova V. A., Kuryzheva O. A. Description of offences from the point of forensic pharmacy committed by juveniles.

The results of the forensic investigation of pharmaceutical offenses committed by juveniles. Studied the age at which juveniles commit crimes, the types and severity. Developed a two-tier system of preventive measures adiktivnoy dependence and juvenile delinquency.

Key words: forensic pharmacy, an offense, juveniles, addiction dependence.